

Ilona VAŠKEVIČIŪTĖ

LINKUVOS (VAIŽGANTŲ) KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1999 M.

1999 m. buvo tiriamas Linkuvos (Vaižgantų) kapinynas (Pakruojo r.). Jau nuo XIX a. pabaigos kalvelėje, esančioje į PV nuo miestelio kapinaičių, buvo randama įvairių žalvarinių ir geležinių dirbinių bei žmonių kaulų. 1935 m. paminklas susilaukė „archeologų“ dėmesio: čia kasinėjo vietos mokyklos mokytojas su mokiniais. Rasti dirbiniai papuolė į privačias kolekcijas, keletas jų atsidūrė mokyklos muziejuje. Šiandieną tų radinių likimas jau nežinomas.

1968 m. šį archeologijos paminklą lankė LII Archeologijos skyriaus ekspedicija (žr. Tautavičius A. 1968 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita, V., 1968, *LII Rankraštynas*, f. 1, Nr. 258).

1991 m. dar kartą suorganizuota žvalgomoji ekspedicija į Pakruojo r. (žr. Zabiela G., Jarockis R., Girininkas A. Pakruojo r. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos ataskaita, V., 1991, *LII Rankraštynas*, f. 1, Nr. 1802). Jos metu buvo aplankytas ir Linkuvos (Vaižgantų) senkapis. Kasinėta nebuvo, tačiau ariamos dirvos paviršiuje surinkti 22 radiniai.

1996 m. LII archeologai vėl aplankė Vaižgantų senkapį (žr. Kvizikevičius L. Linkuvos (Vaižgantų) senkapio 1996 metų archeologiniai žvalgomieji tyrimai, *LII Rankraštynas*, f. 1, Nr. 2613). Šį kartą su metalo detektoriumi buvo patikrinta apie 6 ha teritorija, rasti 38 įvairiems laikotarpiams priklausę radiniai: titnago gremžtukai, lankinių segių dalys, 1661 m. Jono Kazimiero šilingas bei XVII–XVIII a. keramika.

Apie kritišką paminklo būklę buvo informuota Kultūros ministerija. Paminklas įrašytas į ardomų archeologijos paminklų sąrašą.

1999 m. buvo gautas leidimas minėtame paminkle atlikti archeologinius tyrinėjimus. Atvykus į vietą paaiškėjo, jog šiuo metu paminklas nėra ardomas. Minėtoji teritorija neariama, čia kultūrinė pieva. Dirbama tik Š kalvos dalis – ne paminklo teritorija. Kalvą į dvi dalis – Š ir P skiria lauko keliukas. Kapinyno teritorija – apie 200 m skersmens kalvos dalis. Jos centre, aukščiausioje dalyje, auga karklų krūmai ir medis. Į V nuo jų – kalva gerokai žemėja. R kapinyno pakraštį kerta aukštos įtampos elektros linija Nr. 500. Matuojant pirmąją perkasą ši elektros linija, kaip ir miestelio kapinaičių tvora, taps orientyru. Tarp miestelio kapinaičių ir kapinyno įrengtas miestelio

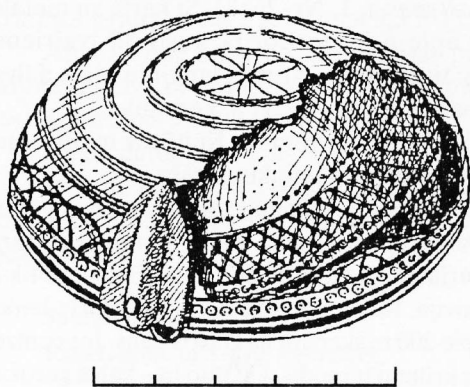
sąvartynas, kurio „valdos“, matyt, kas metai plečiasi. Miestelis šiuo metu neturi galimybės likviduoti sąvartyną, nors jo vieta tarp dviejų kapinių – mažiausiai tinkama iš visų galimų.

Per tyrinėjimų sezoną ištirtas 246 m² plotas. Apsiribota tik kapinyno Š dalies tyrinėjimu. Norėta sužinoti, ar čia dar yra išlikęs kapinynas ir kokia jo būklė. Tyrinėjimų metu paaiškėjo, jog ŠV kapinyno pakraštys visiškai sunaikintas. Čia buvo kastos perkastos Nr. 2 ir Nr. 3. Žemės paviršius, matyt, kartu su kapais, nustumtas nuo kalvelės žemyn. Kalvelės pakraštyje juodžemio storis siekia iki 100–110 cm. Tai rodo, jog žemės atstumtos į tą vietą. Tuo tarpu kalvos vidurinėje dalyje, tik nuėmus velėną, atsidendia smėlio sluoksnis. Be to, jeigu čia kada ir buvo kapinynas, tai jį galėjo sunaikinti jau apie XVII–XVIII a. čia įsikūrusi sodybvietė. Tai liudija kalvos pakraštyje rastos šiam periodui priklausančios molinių indų šukės.

Kiek kitokia situacija ŠR kapinyno pakraštyje. Ištyrus 186 m² plotą, rasti 5 daugiau ar mažiau apardyti kapai, surinkti 79 radiniai (iš jų 52 atsitiktiniai iš suardytų kapų).

Mirusieji laidoti 35–60 cm gilyje (nuo dabartinio žemės paviršiaus), mažiau suardytų kapų duobės – 160×50 cm dydžio. Tik kape Nr. 2 mirusiojo griaučiai, nors ir labai sutrešę, bet visiškai išlikę. Vyras palaidotas ant nugaros,

ištiestomis kojomis. Dešinioji ranka sulenкта stačiu kampu ir padėta ant juosmens, kairioji maksimaliai sulenкта per alkūnę ir atmesta kaukolės link. Kituose kapuose griaučių arba visai nėra (kapai Nr. 1, 3), arba išlikę tik jų fragmentai. Kapuose Nr. 1, 3 ir 4 palaidotos moterys, kapuose Nr. 2 ir 5 – vyrai. Jie laidoti galvomis į V 260°, 270° kryptimi, moterys – į R 120° kryptimi.

Pav. 26. Dėžutė su svarstyklėmis iš Linkuvos kapinyno.
Fig. 26. Box with scales from Linkuva cemetery.

Vyro kape Nr. 2 rasti: 2 įtveriamieji ietigaliai, vienas jų plačia rombo formos plunksna, geležinė antkaklė, pasaginė cilindriniais galais segė, peiliukas, yla. Kape Nr. 5 palaidotas vyras. Jo kape rastos kalavijo makštys. Makštys buvusios medinės, išliko tik jų kontūrai, o ant makščių galo – užmautas puošnus žalvarinis apkaustas. Jis puoštas jelingo stiliumi. Ant kairiosios kojos uždėtas žalvarinis pentinas.

Moterys laidotos su yломis, peiliukais lenkta viršūne, geležinėmis adatomis. Moters kape Nr. 3 rastas kryžinis smeigtukas. Mirusioji, matyt, buvo susukta į audinį ar skarą, kurios kraštai puošti papuošalu, sudarytu iš 4 sujungtų įvijų ir žvangučių. Skaros kraštas susegtas plokšteline sidabruota sege (šie papuošalai ir segė rasti aukščiau kapo duobės, galvos srityje).

Kapinyne, šalia žiemgaliams įprastų įkapių, rasta nemažai retų daiktų. Tai visų pirma svarstyklėlės, įdėtos į žalvarinę dėžutę (pav. 26). Pietinėje Žiemgaloje tai antroji radimo vieta: kalavijo makščių žalvarinis apkalas, greičiausiai importuotas iš Skandinavijos, įmovinis juostinis 52 cm ilgio ietigalis, stambūs kryžiniai smeigtukai išplotomis plokštelėmis kryžmų galuose, smeigtukų plokštelės, dengtos baltu metalu ir puoštos žalvariniais kūgeliais. Tokie dideli, stambūs smeigtukai žiemgalėms visai nebūdingi.

Linkuvos kapinyne rasti kapai priskiriami IX–XI a. čia gyvenusiai žiemgalių bendruomenei.

Kapinyno tyrinėjimai turėtų būti tęsiami ir ateityje. Rasta vertingos archeologinės medžiagos, kuri dėl nuolat vykstančios erozijos nyksta ir turbūt per kelias dešimtis metų bus visiškai sunaikinta ir neprieinama mokslui.

Ilona VAŠKEVIČIŪTĖ

Investigation of Linkuva (Vaižgantai) cemetery in 1999

In 1999 the LIH investigated the area of 246 m² in the northern part of Linkuva (Vaižgantai) cemetery. It turned out that the north-western edge of the cemetery was completely destroyed. The north-eastern edge included 5 disturbed burials (3 female and 2 male burials). 79 finds were uncovered (including 52 from the disturbed burials). Heads of male individuals were oriented to the W 260°, 270° female – to the E 120°. Judging from the burial items the uncovered burials date to the 10th-11th century and can be ascribed to Semigallians.